

ФРАНЦ КАНДОЛФ ПОСЛЕСЛОВ

Превод от немски: Веселин Радков, 2008

chitanka.info

На 5 януари 1852 г. гибелта на един кораб, който на път за Калифорния се подпалва, слага бърз и неочакван край на живота на млад, многообещаващ писател. Габриел Фери, с истинско име Луи Габриел дьо Белмар, роден през 1809 г. в Гренобъл, може с пълно право да се нарече френския Купър. От неговите немногобройни произведения (та той е бил едва на 42 години, когато смъртта го сполетява) само четири спадат към жанра на индианския роман: „Costal l’Indien“, „Les Gambusinos“, „Les Squatters“ и „Le Coureur des Bois“. А всъщност от тези четири произведения само едно, последното, му спечелва световна известност.

Още през 1851 г. в Хале се появява немски превод на „Le Coureur des Bois“ под заглавието „Горски скитник“. По-късно той е включен и в Световната библиотека на издателство „Реклам“. Към края на 70-те години издателство „Нойгебауер“, Щутгарт, отпечатва една немска преработка за младежта на този изключително обичан роман. Автор на тази преработка е Карл Май.

Това старо издание отдавна е напълно изчерпано. Следващото силно съкратено издание едва ли вече може да се припише на Карл Май. То следва да се оцени като всички останали подобни преработки, чрез които са се правили опити да нагодят Купър, Дефо, Суифт и др. за юношите или по-скоро да отвратят младите от тях. Онзи, който желае наистина да изпита удоволствие от „Горски скитник“, посяга към старата преработка от Карл Май, включена и в Събраните съчинения на писателя.

От тази преработка в някои отношения „Горски скитник“ съществено е спечелил. Честите твърде продължителни диалози са изчезнали, сантименталностите в общуването между горския скитник и неговия храненик са значително съкратени, а под перото на Карл Май младият невзрачен Тибурсио Ареляно се превъплъщава в прочут следотърсач. Освен това се срещат толкова многобройни добавки от ръката на Май, че читателят, запознат добре с романите на разказвача от Радебойл, скоро забравя Фери и четейки, добива впечатлението, сякаш пред себе си има истинско произведение на Карл Май. Тази преработка е извършена толкова всеобхватно и задълбочено, че човек се вижда принуден да каже. „Горски скитник“ е имал двама автори — Габриел Фери и Карл Май.

Един от най-прекрасните литературни образи на Фери е младият команч Рейон Брюлан, който всъщност по рождение е апач. И именно този млад воин, от когото в своята преработка Карл Май създава команча Соколово око, е прототип на неговия Винету.

Винету в „Коледа“ или дори в „Наследниците на Винету“ е различен от образа на Винету в първия разказ — „Олд Файерхенд“. Тук естествено имаме предвид първоначалния вариант от 1876 г., а не по-късния текст, съставляващ централната част на втория том „Винету“. Там той е все още истинско дете на природата, дивак, чиято най-голяма радост е да събере възможно повече скалпове и който рядко е способен на някое по-топло чувство, като, да речем, любовта към детето на Рибана и приятелството с Олд Файерхенд. Човек го побиват студени тръпки по гърба, когато го чува да казва: „Моят бледолик брат ме познава. Той е заставал до мен срещу числено превъзхождащите ни арапахи и е виждал окървавените мандани в краката ми. Той е броил скалповете по стените на вигвама ми и сега вижда на колана ми да висят косите на моите врагове.“

След като Карл Май написва своя „Олд Файерхенд“, той се залавя с преработката на „Горски скитник“ за юношите. От само себе си се разбира, че човекът, който умее изцяло да се вживява в образите на собствената си фантазия, успява да се вживее и в героите на Фери. И що се отнася поне до индианеца на Фери — Рейон Брюлан, това е станало с такава всеотдайност, че този млад герой оказва силно влияние върху последвалите романи с главен герой вожда на апачите Винету. Двата разказа — „Смъртоносен прах“ (1880) и „Смъртта на Винету“ (1883), ни показват такъв Винету, който не само следва като образец героя на Фери, а с изключение на някои незначителни черти представлява физическото и духовното копие на своя предтеча. Карл Май пише „Винету“, ала в своята фантазия си представя Рейон Брюлан. Това отъждествяване между Винету и Рейон Брюлан естествено не бива да се разбира в смисъла, че Карл Май просто е използвал сюжета на „Горски скитник“. Това би било литературна кражба. Не, Винету на Карл Май е напълно самостоятелно творение на фантазията му, което е независимо от своя образец, но... носи чертите на героя на Фери.

„Той беше млад воин с елегантно яко телосложение и гъвкава горда походка. Силните му рамене и широки гърди бяха голи, а около стройната му талия беше увито фино сантилско сарапе с втъкани пъстри лъскави нишки. Гамашите бяха от яркочервено сукно скриваха краката му. Гамашите бяха здраво стегнати с нещо като ластици за чорапи, извезани с човешки косми и закопчани с прилични на жълъди копчета, изработени прекрасно от четина на бодливо свинче. Накрая той бе обут с полувисоки ботуши, направени също тъй грижливо, както и ластиците за чорапи. С изключение на кичур къса коса, образуваща нещо като украшение на шлем, главата му бе гладко избръсната и покрита с много странно подобие на тюрбан, състоящ се от две живописно навити една върху друга кърпи. Между гънките им се виждаше прокарана сухата лъскава кожа на огромна гърмяща змия. От раменете му висяха както главата на влечугото с острите си зъби, тъй и опашката с все още добре запазените пластинки по нея. Що се отнася до лицето му, ако можеше да се махнат нанесените по него разноцветни бои, които го обезобразяваха, скривайки неговите правилни и чаровни черти, сигурно то би напълно оправдало хвалебствията на Енсинас. Високото чело, на което сякаш бяха изписани храбростта и честността, черните огнени очи, римският нос, както и накрая неговите фино изваяни, но същевременно и горди устни, придаваха на младия воин достолепен, внушаващ почит и уважение външен вид. Той приличаше на великолепна антична статуя от флорентински бронз.“

Дотук е текстът на Фери в превод на Кюне. Към това описание Карл Май добавя от себе си в своята обработка следното.

„Тъй както стоеше изправен в задушната одимена вента, той би могъл съвсем спокойно да се появи на най-

елегантния маскен бал в някоя европейска столица и никой не би повярвал, че всички тези описани неща са действително неделима част от саваната — толкова чист и спретнат изглеждаше той от глава до пети, толкова елегантно и същевременно властно бе цялото му поведение“

Нека сравним този текст с описанието на Винету в разказа „Смъртоносен прах“, отпечатан в „Дойчер Хаусшац“ през 1879/1880 г., липсващ в романа от Събраните съчинения:

„Широките му рамене, както и мускулестите гърди бяха голи и покрити с многобройни белези. Около стройната му тясна талия беше увито фино сантилско одеяло, което пъстрееше в най-различни лъскави цветове. Къси тесни панталони от великолепна щавена кожа покриваха плътно мускулестите му бедра. От двете си страни те бяха украсени със скалпове на убити врагове. Гамаша от алено сукно скриваха прасците му. Тези гамаша бяха пристегнати под коленете и над глезените с нещо, прилично на ластици за чорапи, изплетени от човешки коси, които без съмнение произхождаха също от неприятелски скалпове, а подобните на жълъди копчета бяха изкусно изработени от четината на бодливо свинче. Краката му бяха обути в наистина майсторски направени мокасини, които бяха издокарани с украса от конски косъм. От раменете му се спускаше кожа на сива мечка. Ако лицето му не бе покрито с бойни цветове, можеха с възхищение да се забележат неговият истински римски нос, високото му чело, което издаваше храброст и честност, дръзко очертаните устни, както и две очи, изглежда родени, за да се налагат с властния си поглед. Почти незабележимо изпъкващите скули изобщо не нарушаваха красивата хармония в неговите черти, а тъкмо обратното — придаваха им нещо своеобразно чуждоземно, което неизбежно пленяваше хората... Тъй както си седеше

под короните на дърветата в гората, той спокойно можеше да се появи и на някой изискан маскен бал в коя да е европейска столица и никой не би повярвал, че всички тези неща идват от Дивия запад — толкова чист и спретнат бе червенокожият воин от глава до пети, толкова рицарско и същевременно властно бе цялото му поведение и външен вид.“

Приведените тук за сравнение текстове показват по колко много точки си приличат образите на Винету и на неговия прототип. Трябва да отбележим само две различия: Винету има дълга, спускаща се по плещите му черна коса, докато Рейон Брюлан — гладко обръсната глава. Освен това Винету има забодени три орлови пера, защото е вожд.

В морален аспект индианецът на Фери също предизвиква възхищението ни. Авторът ни го описва като образец на храброст, честност, кавалерство и вяност към приятелите. Но в едно отношение той няма нищо общо с Винету и буквално ни въздейства отблъскващо. Той обича една девойка от племето на апачите и тя отвърща на любовта му. Ала вождът насилствено му отнема годеницата. Все пак той успява да избяга заедно с любимата си и да намери убежище при команчите. И тогава следва онова, което болезнено засяга нравствените ни принципи. Омразата на Рейон Брюлан се насочва не само срещу човека, който го е обидил, ами и срещу цялото племе. Той се превръща в най-върлия враг на апачите, на които сам нанася повече вреди, отколкото всички команчи взети заедно.

Карл Май също се е почувствал подразнен от това несъответствие и го е заличил в своята обработка на „Горски скитник“. В нея Соколово око, т.е. Рейон Брюлан, не е вече избягал от племето си апач, а команч, и така тъмното петно от този литературен образ е изчезнало.

Прекрасно е да се узнае, че в преработката на „Горски скитник“ от Карл Май за пръв път се появява Сребърната карабина. Фери изобщо не споменава за подобна пушка. И едва от ръцете на създадения от перото на Май команч Соколово око тя преминава по-късно в ръцете на Винету...

Карл Май зачерква цели части от „Горски скитник“ и изпълва с ново съдържание някои само намекнати от Фери по-незначителни неща, превръщайки ги в нови глави, изпълнени с напрежение. Така например Фери отделя на сърдечните трепети на индианеца само няколко думи, докато Карл Май измисля цяла нова любовна история. Той ни отвежда в бивака на команчите и във вигвама на красивата Мола, тайно обожаваната девойка. Умната лисица, вожд на команчите и баща на момичето, се появява пред читателя и поставя на младия воин трудна задача, с чието изпълнение той може да я извоюва за жена. Команчът тръгва на път също както навремето са правели Рицарите на Кръглата маса, за да спечелят с битки обекта на своята любов...

Но връзката между Карл Май и Фери не се изчерпва само с преработката на „Горски скитник“, понеже произведенията на Фери са били за Май в много отношения източник на импулси и на насочващи идеи за неговото собствено творчество. Докато Май се занимава с „Горски скитник“ и все повече се привързва към тази работа, неговата фантазия продължава самостоятелната си съзидателна дейност. Тъкмо тогава възниква сюжетът, идеята за неговия разказ „Смъртоносен прах“. Карл Май, а не Фери, използва за пръв път израза „смъртоносен прах“. И действително целият роман на Фери е построен върху жаждата за „смъртоносния прах“ и ако той не го беше кръстил „Горски скитник“, не би могъл да му даде друго по-подходящо заглавие от „Смъртоносен прах“.

Какво по-естествено от това в процеса на работата на Карл Май да му хрумне идеята да избере като тема на едно свое ново произведение именно проклятието на златото и гибелното зло, наречено златна треска? Тази мисъл е била съвсем близка, поне за един надарен с богата фантазия писател като Карл Май...

И в по-късните произведения на Карл Май също се забелязват следи от влиянието на „Горски скитник“.

При Фери второстепенна роля играе англичанин особняк. Той пътува през Дивия запад заедно с един американски ловец, за да улови бързоногия Бегач на прерията, и е сключил със своя придружител договор, според който ловецът се задължава да го пази от всички опасности по техния път. Несъмнено този образ е бил прототип на лорд Кестълпул от „Съкровището в Сребърното езеро“. Той също е наел за свой придружител изпитан, опитен уестман, но не със задачата

да отстранява всички трудности по пътя му през саваните, а да му съдейства да изживее възможно повече приключения.

А освен това и мелезът Ел Местисо, с френското име Сан-меле! От художествена гледна точка този образ е един от най-великолепните, създадени от Фери. Той е дал импулси и на Карл Май и вероятно без „Горски скитник“ никога нямаше да бъде написан и разказът „Метиса“.

В края на своята преработка Карл Май подхвърля и цяла редица от въпроси, които се въртят около по-късната житейска участ на героите от неговата книга. Тук цитираме въпросните редове, които в настоящото, иначе несъкратено издание са изпуснати.

„Остана ли там Фабиан още дълго, или прекоси океана, за да отиде в Испания и да предяви претенциите си за графството Де Медиана? Дали се отказа от бонансата, или пак посети Златната долина с гробницата на индианския вожд и всичките нейни ужаси и съкровища? Дали Князете на горите и Господарите на саваната останаха с него в страната на цивилизацията, или гласовете на пушките им отново се разнесоха из прериите? Бледоликите не размениха ли повече никаква вест със Соколово око, команча? Какво стана с Педро Диас, с Енсинас и всички онези, които преживяха опасностите в този роман? Продължава ли Звездата на Сонора да свети над главата на прочутия следотърсач?

Засега се налага тези въпроси да останат без отговор, защото Горския скитник преживя още не едно и две приключения, за които любезният читател ще научи по-късно...“

Какво ли означава това?

Карл Май е знаел много добре, че Фери не е написал никакво продължение на „Горски скитник“. Следователно не е и могъл да дава никакви обещания на читателя. Или пък самият той е възнамерявал да сътвори продължението му? Само в този смисъл би трябвало да се тълкуват тези заключителни думи. И наистина, Габриел Фери не е могъл да намери друг по-достоеен и по-компетентен писател, който да

продължи неговия роман. Но дали в действителност Карл Май е създал някакво продължение на „Горски скитник“?

И да, и не!

Твърде вероятно е навремето, когато Карл Май е написал тези заключителни редове, да е планирал такъв роман. Но никога не се е стигнало до изпълнение на това намерение. Или все пак се е стигнало? Нима Соколово око не се появява пак в образа на Винету? Сан-меле в „Метиса“ и сър Уилям в лорд Кестълпул? А не възкръсват ли по един или друг начин и останалите герои на Фери, превъплъщавайки се в различни други образи на уестмани, създадени от Карл Май? Изтребителят на индианци Педро Диас — в Безухия, предателят Кучильо — в убиеца Сантър, негодникът Бараха — в Томас Мелтън, братоубиеца, Тибурсио Ареляно — в Олд Шетърхенд, и накрая самият Горски скитник — в Олд Файерхенд? Всички те са се появили отново, вярно, в други образи и с други имена, но колкото и героите на Карл Май да са самостоятелно творение на неговия дух, те все пак са и донякъде част от духа на Габриел Фери.

В това няма нищо лошо, напротив, трябва да е така! И то, защото всеки творец се обляга, търси помощта на някой предшественик или предшественици, а и постигнатото от него може да се разбере и оцени напълно едва тогава, когато са ни познати корените, от които е израснало.

Така Карл Май стъпва върху творчеството на Габриел Фери.

Той е упражнявал младия си писателски талант върху „Горски скитник“ и ако днес можем да се наслаждаваме с голямо удоволствие на неговите възникнали по-късно произведения с вожда на апачите Винету, то го дължим не само на изкусното умение на нашия писател, а отчасти и на човека, който десетилетия преди това намира твърде ранната си смърт във водите на океана по време на пътуването си за Калифорния.

Франц Кандолф

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.